

Folklor San'ati Bu - Insoniyatning Bolalik Qo'shig'idur

Rashidov Sardor Alisher o'g'li

Samarqand viloyati Tayloq tumani O'zbekiston MFY DO'RMON

Prezident ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi Tayloq tuman ixtisoslashtirilgan
maktabi musiqa madaniyati fani 1-toifali o'qituvchisi

Abstract:

Ushbu maqolada o'zbek xalqining folklor san'ati, folklor-etnografik jamoalar va ularning rivojlanish tarixi haqida fikr yuritilgan. Musiqiy folklor tarixi hamda musiqiy folklorda ta'lim va tarbiya jarayoni keng yoritilgan. Folklor qo'shiq ijrochiligidan namunalari keltirib o'tilgan.

Keywords:

Folklor, nomoddiy madaniy meros, arxeologiya, ashula, cholg'u, xalq qo'shiqlari, xalq og'zaki ijodi

KIRISH

Xalqimizning eng qadimiy hayotbaxsh milliy qadriyatlaridan biri folklor san'atidir. Bu san'at badiiy an'analari tizimi sifatida xalqimizning ilg'or umuminsoniy g'oyalarini takomillashtirib, kelajakka umid, ezgulik, mehr-sahovat, insoniylik, vatanparvarlik bilan bogliq milliy va ma'naviy qadriyatlarini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Folklor—turli davrlarda turlicha o'rganilgan, turlicha yondoshuvlar bo'lgan, biroq mustaqillikdan keyin u tom ma'noda yangicha mazmun va mohiyat kashf etdi. «Alpomish» dostonining ming yilligi xalqaro miqyosda keng nishonlandi, «O'zbekiston xalq baxshisi» degan unvon joriy etildi. Bu esa milliy ma'naviyatimizning asoslaridan biri bo'lgan xalq ijodining yuksalishiga xizmat qildi.

Bugungi kunda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev kitobxonlikka, umuman ma'naviyat masalalariga alohida e'tibor qaratmoqdalar. Zero, ma'naviyat masalalari ham davrda eng dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelgan. XX asr boshida ma'rifatparvar jadidchilar til, adabiyot va tarbiya masalasi o'z davri uchun muhimligini ta'kidlashgan. Bu bejizga emas, millatning mavjudligi, erkinligi, ozodligi, taraqqiyoti uning tilidan, tafakkuri - ma'naviyatidan boshlanadi.

Biz bugun global jamiyatda yashayapmiz. Tilimizga, madaniyatimizga, o'zligimizga bo'layotgan ma'anaviy tahdid ko'lami ham globaldir. Biz ma'naviyat to'g'risida har qancha qayg'urmaylik, jon koyitmaylik, bizni qurshab turgan muhit ommaviy madaniyat ta'sirida hamda bolalarimiz tili va tafakkuri shu madaniyat ostida shakllanayotgan ekan, bizning qilayotgan barcha urinishlarimiz o'z samarasini bermaydi. Shu ma'noda bugungi folklorini o'rganish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

Inson ma'naviyatini yuksaltirishda folklorning o'rni haqida gap ketar ekan, aslida, bu jarayon bolaning tug'ilishidan boshlanadi. Momolarimiz, onalarimiz aytgan allalar, erkalamalar, aytilar, topishmoqlar, tez aytishlar, ertak va qo'shiqlar bolaning tili, dunyoqarashining shakllanishiga xizmat qiladi. Xalq o'yinlari esa bolaning ham aqlan, ham jismonan ulg'ayishi uchun muhim omillardan biridir. Bola ana shu qadim an'ana va

qadriyatlar ichida voyaga yetadi, biroq bugungi global jamiyatda ulg'aygani sari go'yo bu muhitga begona boia boshlaydi. Bu begonalik eng avvalo har qadamda o'z ta'sir kuchini ko'rsatayotgan ommaviy madaniyat ta'siridan boshlanadi. Bulaming barchasi ma'naviyat ravnaqiga emas, aksiga xizmat qiladi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun esa, ta'lim jarayonining barcha bo'g'inlarida, maktabgacha ta'limdan to oliy o'quv yurtlarida til o'qitishda, o'rganishda folklarga va yana folklarga qaytib ish ko'rish lozim bo'ladi. Xalqning til boyligi birinchi navbatda uning folklorida namoyon bo'ladi. Biror bir xalqning qanday xalqligini bilish uchun uning folklorini o'rganish zarur. Folklorda xalqning til imkoniyatlari, mushohada tarzi, ijodiy quvvati aks etgan bo'ladi. Og'zakilik, variantlilik folklorning o'ziga xos xususiyati bo'lib, u

xalq ijodi namunalari bevosita jonli ijro jarayoni bilan bog'liq ekanligini urg'ulaydi, ya'ni folklor asarlariga turg'unlik xos emas, u har galgi ijroda o'zgaradi, yangilanadi, bu esa badiiy til imkoniyatlarining yuksak namoyishi demakdir.

Baxshilarimizning xalq tili imkoniyatlaridan unumli foydalanishi, har galgi ijroda bu badiiy tilning tovlanishi, uning yangicha mazmun va mohivat kashf etishi epik ijodning o'ziga xos xususiyatidir.

Chunki, xalq og'zaki ijodi og'zaki ijro etilgani uchun emas, balki og'zaki ijro jarayonida yuzaga keladigan san'at asari bo'lgani uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu esa jonli ijro jarayonini, ya'ni epik ijod tilini bilmasdan turib uning badiiati haqida so'z yuritib bo'lmasligini ko'rsatadi. O'zbek tili ijod namunalari tilimizning dialektologiyasi, leksikologiyasiga oid juda ko'p qimmatli so'z va iboralar mavjud. Bu so'z va iboralarni, ayniqsa, xalq ijodining gultoji hisoblangan dostonlarimiz tilini o'rganish nafaqat o'zbek tili, balki umumturkiy til uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shunday ekan, dostonlarimiz tili nafaqat folklorshunoslarimiz uchun, balki tilshunoslarimiz, barcha til o'rganuvchilar uchun ulkan manba va tadqiqot obyekti bo'la oladi.

Folklor asarlari leksikasini tadqiq qilar ekanmiz, biz unda hozirda iste'molda bo'lgan sheva va arxaik so'zlar bilan bir qatorda, bugungi kunda qadimiy ma'nosi o'zgargan yoki unutilgan so'zlarni ham ko'plab uchramiz. Demak, adabiy til leksikasining shakllanishi, rivojlanish va o'zgarish bosqichlarining xususiyatlarini aniqlashda epik ijod namunalari alohida o'rin tutadi shu sababli, ulardagi qadimiy so'z va birikmalarning lug'atini o'rganish nafaqat folklorshunoslik, balki tilshunoslik oldidagi eng dolzarb vazifalardan biridir.

Tilni o'rgatishda folklor asarlarining janriy xususiyatlaridan kelib chiqib yondashish talab etiladi. Doston, ertak kabi yirik epik janrlar til taraqqiyotida qanchalik muhim o'rin tutsa, qo'shiqlar, maqol, matallar kabi eng kichik janrlar ham birdek qimmatli va ahamiyatlidir. Folklorning yozma adabiyotga ta'siri, umuman, so'z san'at haqida ketar ekan, folklor ko'plab san'atlarning ibtidosi ekanini, badiiy ijod, musiqa, raqs va tasviriy san'at ildizlari folklor bilan chambarchas bog'liq ekanligini ta'kidlab o'tish joiz. Qaysiki ijodkor folklor an'analari ichida yashagan, uni o'ziga singdirgan bo'lsa, o'sha ijodkorning asari til jihatdan ham, badiiylik nuqtayi nazaridan ham ancha mukammal ekanligi kuzatiladi. Zero, milliy ong va tafakkurning shakllanishida badiiy asarning o'rni beqiyosdir. Yuksak saviyada ijro etilgan yoxud yozilgan har qanday badiiy asar - bu eng avvalo til hodisasidir. Ona tilining eng go'zal jihatlarini, nozik tovlanishlarini namoyish eta olgan asargina mukammal asar

hisoblanadi. Har bir tilning o'ziga xos milliy fazilatlari va go'zalliklari bo'ladi. Ana shu fazilatlar va go'zalliklarni faqat yuksak saviyadagi asarlarga namoyish eta oladi. Bunday asarda til yana bir bor yangilanadi, yana bir yuksak pog'onaga ko'tariladi. Bunday asar tafakkuri yangilaydi, tilga mehr uyg'otadi, tilimizni har xil buzilishlardan asraydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bugungi yoshlarni komil inson qilib tarbiyalashda, ma'naviyatini yuksaltirishda ko'plab usullar, vositalar, metodlar mavjud. Biroq bu usul va metodlar birinchi navbatda so'z san'atining ibtidosi sanalgan folklor namunalariga suyanilgan holda amalga oshirilsa, vanada samarali va ta'sirchan bo'ladi. Xalqimizning milliy taraqqiyotida, ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy yuksalishida folklor, umuman, badiiy so'z san'ati hamisha tayanch nuqta bo'lib kelgan. Zero, folklor - bu millatning quvvati, tirikligi va buyukligidir. Bugungi global jamiyatda davlat chegaralari qo'riqlangani, muhofaza etilgani kabi, millat tili va tafakkuri, estetik didi ham huddi shunday asrab-avaylanishga, qattiq himoyaga muhtojdir.

Adabiyotlar

1. SH. M. Mirziyoev, Buyuk kelajagimizni mard va oliy janob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent "O'zbekiston" – 2017 y.
2. I. A. Akbarov, Musiqa lug'ati. Toshkent G'. G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti - 1987 y.
3. F. M. Karamatov, "O'zbek xalq musiqa merosi". Toshkent G'. G'ulom nomidagi nashriyot – 1978 y.
4. Yarashev, J. T. (2013). "Bukhorcha" and "Mavrigi" song classes—as a national and noetic spiritual values of the Uzbek nation. ТРАДИЦИОННАЯ И СОВРЕМЕННАЯ КУЛЬТУРА: ИСТОРИЯ, АКТУАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ, 114.
5. Yarashev, J. T. (2019). Research on Bukhara music heritage through axiologic features. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).